

İRAN'A UYGULANAN EKONOMİK YAPTIRIMLARDA YAŞANAN SON GELİŞMELER HAKKINDA DEĞERLENDİRME NOTU

Malumları olduğu üzere ABD 8 Mayıs 2018 tarihinde, İran ile P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya) arasındaki Kapsamlı Ortak Eylem Planı'ndan (KOEP-Nükleer Anlaşma) çekildiğini açıklamış ve bu ülkeye karşı, ikincisi 5 Kasım 2018'de yürürlüğe giren iki fazlı ekonomik yaptırımlar uygulamasına geçmiştir.

2020 yılı başında meydana gelen gelişmeler sonucunda yeniden artan ABD-İran gerginliğinin son aşaması, ABD'nin halihazırdaki yaptırımlara yenilerini eklediği 10 Ocak 2020 tarihli Başkanlık Kararnamesi olmuştur. Bu çerçevede anılan Kararname ile özetle;

- Daha önceki sektörlerle ilave olarak İran'ın tekstil, madencilik, inşaat sektörleri ve imalat faaliyetleri de yaptırımlar kapsamına alınmış,
- Bu sektörlerde faaliyet gösteren kişiler, bu sektörlerle ilgili kullanılan her türlü mal veya hizmeti İran'dan/İran'a satışına/tedarik edilmesine veya transfer işlemlerine bilerek dahil olanlar, bu kişilere her türlü finansal, maddi veya teknolojik mal veya hizmeti temin edenler, bu kişilerin sahipliğinde veya kontrolündeki veya doğrudan/dolaylı olarak bu kişiler için hareket eden kişilerin ABD'deki mal varlıklarına el konulmasını, bu kişilerin sahipliğindeki bir değer ABD'li kişilerin eline geçmesi halinde dondurulması talimatı verilmiş,
- Ayrıca, tüm bu kişilere bankacılık hizmeti sağlayan, aracılık yapan ABD dışındaki finansal kuruluşların ABD'de bulunan muhabir hesaplarına yönelik müeyyideler uygulanması kararlaştırılmış,
- Tarım ürünleri, gıda, ilaç ve tıbbi cihaz sektörleri yaptırımlardan istisna tutulmaya devam edilmiş ve ABD Hazine Bakanlığı'na, Dışişleri Bakanlığı ile danışarak İran'ın başka sektörlerini de yaptırımlara dahil etme imkanı verilmiştir.

Yayımlandığı gün yürürlüğe girdiği anlaşılan (daha sonra 10 Ocak 2020 öncesi başlayan faaliyetlerini sürdüren firmalara yaptırımlara uyum sağlayabilmeleri için 16 Ocak 2020 tarihinde 90 günlük bir geçiş süresi tanınmıştır) sözkonusu Kararname ile, yaptırımlara muhatap kişi ya da firmaların tam olarak kimler olduğu, uygulamanın sektör bazında nasıl yapılacağı, özellikle "imalat" kavramı ile hangi süreçlerin kastedildiği, yaptırımlardan istisna tutulan kalemlerde İran'da yapılan imalat faaliyetinin yaptırımlara tabi olup olmayacağı gibi hususlar henüz netlik kazanmamıştır.

10 Ocak 2020'de yayımlanan ABD yaptırımlarının nasıl çalışacağına ilişkin ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıkları Kontrol Dairesi tarafından (OFAC) 3-6 hafta içinde geçmişteki uygulamalarına benzer şekilde bir rehber yayımlaması ve bu rehberde halihazırda oluşmuş bulunan belirsizliklerin önemli bir kısmının cevaplanması beklenmektedir.

Henüz OFAC tarafından uygulama rehberi yayımlanmamış olsa da, son yaptırımlara ilişkin yapılan danışma ve görüşmeler neticesinde oluşan Müşavirliğimiz değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

- ABD'nin son yaptırımlarının itici gücünün, İran'ın, verimsiz ve sorunlu da olsa yerli üretim olduğu sürece pes etmeyeceğinin anlaşılması olduğu anlaşılmaktadır. Anılan yaptırımlar İran'ın ekonomik doktrini olan ve yerli üretimi teşvik eden "Direniş Ekonomisi"ni hedeflemiştir.
- 10 Ocak 2020 tarihli Kararname'nin 11. maddesi, daha önceki uygulamalara paralel şekilde gıda, ilaç, tıbbi teçhizat ve tarım ürünleri imalatını kapsamına dahil etmemiş görüldüğünden, bu sektörlerin son yaptırımlardaki imalat sektörü ile ilgili kısıtlamalardan muaf olarak yorumlanabilmesi ihtimali akla gelmektedir.
- 10 Ocak 2020'de ilan edilen yaptırımların kapsamı, kapsama alınmış sektörler ve yabancı finansal kuruluşlar bakımından iki şekilde değerlendirildiği gözlenmektedir.
 - ✓ **Yaptırım Kapsamına Alınmış Sektörlere İlişkin Değerlendirme:** Sektörel yaptırımları ihlal edenlerin ABD'de varlığı varsa dondurulması, dolar transferi varsa ABD üzerinden dolar işlemleri geçtiği anda o meblağa el konması gibi yaptırımlar.
 - ✓ **Yabancı Finansal Kuruluşlara İlişkin Değerlendirme:** Kararnamenin ikinci kısmında yer alan yabancı finansal kuruluşların İran ile ilgili yaptırım kapsamındaki işlemlere aracılık etmesi durumunda bu kurumların ABD'de hesapları varsa kapatılması.

İran'a yönelik yaptırımların giderek sıkılaştığı ve önümüzdeki dönemde BM yaptırımlarının da yeniden uygulamaya geçme ihtimalinin ortaya çıktığı bu dönemde firmalarımızın İran ile ticareti sürdürmede aşağıdaki hususlara dikkat etmesinde fayda bulunmaktadır.

- ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları 2016 yılı öncesi dönemde yalnızca kısıtlanmış kişi ve kurumlarla ticari ilişkiye geçenleri kapsamakta idi. Bu kişi ve kurumlar "List of Specially Designed Persons–SDN Listesi" olarak bilinen listede yayımlanmakta ve listedeki kişi ve kurumlarla ticari işlemlerini sürdüren kişi veya kurumlar, ABD tarafından birincil veya ikincil yaptırımlara tabi tutulmakta idi. Bu uygulama halen devam etmektedir. Bu uygulamanın yanısıra ABD tarafından İran'a yönelik 2018 yılında yeniden başlatılan yaptırımlarda eski yaptırım tarzına ilaveten yeni bir tarzın daha uygulamaya konulduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni tarza sektör bazlı yaptırımlar (sectoral or menu-based sanctions) denmektedir.

- ABD yaptırım uygulayacağı sektörleri, sözkonusu sektörün gelirinin terör, nükleer silah elde edilmesi vb. amaçlar doğrultusunda kullanıldığı düşüncesi ile belirlemektedir. ABD'nin yaptırımlar ile en önemli hedefinin İran'ın döviz gelirleri olduğu anlaşılmaktadır.
- Öncelikle, yaptırımlar altında İran ile ticareti sürdürürken “sıfır risk” diye bir olgunun olmadığını akılda tutmak gereklidir. Firmalarımızın İran ile ticareti sürdürürken risklerin her sektör, firma ve kişi bazında ayrı ve kendine özgü olduğunun bilincinde olması ve kendi şartları doğrultusunda bir değerlendirme yapması önem arz etmektedir. ABD yaptırımlarında kesilen cezaların genelde ihbar kaynaklı olduğu kaydedilmektedir.
- Firmanın ortaklık yapısını değiştirerek İran'da faaliyet göstermenin, ABD yaptırımlarından sakınmak için yeterli olmayacağı ifade edilmektedir. Zira, önceki uygulamalarda ana firmanın gerekli “ayrıntılı inceleme-due diligence” işlemini yapmamış olduğu gerekçesi ile yaptırımlara maruz bırakılabildiği gözlenmektedir (Kararnemelerde “knowingly” diye bir ibare bulunmakta ve bu ibare Türk Ticaret Kanunu'ndaki “basiretli bir tüccar gibi davranmak” hükmüne benzetilmektedir. Bu noktada firmalarımızın son kullanıcı (end user) sorgulamaları yapması önem arz etmektedir).
- Firmalarımızın yaptırımların etkisinden korunmak için kendi bünyelerinde yaptırımlara uyum bölümleri (compliance department) kurması, buna yönelik personel istihdam etmesi, kurum içi eğitimler vermesi, yaptırımlara uyma niyetini gösteren arşivlemeler yapması gibi faaliyetler gerçekleştirilmesi potansiyel riskleri azaltmak bakımından önerilmektedir.
- Firmalarımızın yaptırımlarla ilgili danışmanlık almak amacıyla hukuki danışmanlık firmalarına başvurması faydalı bulunmakla birlikte, bu başvuruların amacının düzenlemelerdeki yorum farklılıklarını gidermek olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir.
- ABD Hazine Bakanlığı'ndan İran'a yönelik herhangi bir işlem için izin istenmesi durumunda doldurulacak anketler oldukça detaylıdır. Adıgeçen kurum tarafından İran'a yönelik yapılan ticari işlemin üzerinden 4-5 yıl geçse bile soruşturma yapılabildiği belirtilmektedir. Bu nedenle, gelecekte gerçekleştirilecek olası soruşturmalarda bahsekonu arşivlerin ve çalışmaların lehte ya da aleyhte delil olabileceğinden hareketle, bu aşamada çok dikkatli olunması gerekmektedir.
- ABD menşeli ürün satışına aracılık eden firmaların riski oldukça yüksek olup, bu hususa firmalarımızca ayrıca dikkat edilmesi gereklidir. Firmalarımızın dolar ile işlem yapmaktan kaçınması da önem arz etmektedir.
- İran'a yönelik işlemden önce ülkemizde İran ile ticari işlemlerde deneyimi bulunan finansal kuruluşlara danışılmasının (proforma faturanın gösterilmesi suretiyle) faydalı olacağı düşünülmektedir.

- İran ile iş yapan firmaların ABD vatandaşı ve yeşil kartlı şahısları bünyesinde çalıştırmasının risk faktörünü artırdığı ifade edilmektedir.
- Firmalarımızın ayrıca, Bakanlığımız internet sitesindeki İran bölümünde ABD yaptırımları ile kısmı dikkatlice incelemeleri ve ihtiyaç duyulan durumlarda Müşavirliğimiz ve Ataşeliklerimizle irtibata geçmesi önerilmektedir (<https://bit.ly/2TJalnm>).

Sonuç olarak, konuya ilişkin genele uyan bir çözüm veya tavsiye bulunmadığından, İran ile ticaret ve yatırım ilişkisi bulunan firmalarımızın her birinin konuyu kendi koşulları çerçevesinde değerlendirmeleri önem arz etmektedir. Yaptırımların en sıkılaştığı ve potansiyel tehdit oluşturduğu bu dönemde firmalarımızın yaptırımlar rejimi içinde detayları yukarıda açıklanan hususları dikkate alarak hareket etmeleri, proforma faturadan nakliyeye, ödeme aracından e-posta yazışmalarına kadar iş süreçlerinin tüm aşamalarını bu parametrelere göre kontrol ederek adım atmaları veya karar almaları hayati önem taşımaktadır.